
"A.E.I.O.U. - Austriae est imperare orbi universo"

"Cały świat poddany jest Austrii"

tłumaczono tajemniczą formułę wprowadzoną przez
cesarza Fryderyka III (zm. 1493 r.).

HABSBURGOWIE

Do apogeum doszli Habsburgowie mniej więcej w 1 połowie XVI w. Rządzili wtedy w samej tylko Europie m.in. dzisiejszą Austrią, Czechami, Węgrami, Hiszpanią, południowymi Włochami, krajami Beneluksu. Ich terytoria europejskie liczyły blisko 1,3 miliona km², podczas gdy Rzeczpospolita Obojga Narodów przy korzystnej dla siebie koniunkturze, tj. po pokoju polanowskim z Rosją w 1634 r., liczyła blisko milion km², a Wielka Brytania (w samej Europie) zaledwie 305 tys. km². Warto tu wziąć pod uwagę jeszcze zakres terytorialny posiadłości kolonialnych Habsburgów hiszpańskich i Wielkiej Brytanii w XVI-XVII w. w obu Amerykach: posiadłości wywalczone przez hiszpańskich konkwistadorów obejmowały wówczas całą Amerykę Południową bez Brazylii i części Karaibów, całą niemal Amerykę Środkową, dzisiejszy Meksyk i zachodnie stany USA, podczas gdy Anglicy zaczęli kolonizować Karaiby oraz wschodnie wybrzeże Ameryki Północnej dopiero w 2 poł. XVI w., za królowej Elżbiety I.

Pod patronatem Habsburgów powstała renesansowa rezydencja Karola V w odbitej Arabom Grenadzie, i to przed powstaniem polichromii w Kaplicy Sykstyńskiej pędzla Michała Anioła (sic!) Wiedeńskie rezydencje Belweder i Schönbrunn oraz madrycki Escorial to także wykwit kaprysu możnych Habsburgów austriackich i hiszpańskich. Za Habsburgów tworzył hiszpański pisarz Miguel Cervantes de Saavedra, autor nieśmiertelnego „Don Kichota”. Za Habsburgów malowali swoje dzieła El Greco, Murillo, Velazquez i Goya, tworzyli muzykę Józef Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart oraz Straussowie ojciec i syn.



Zamek Habsburg

Nazwisko członków tej jednej z najpopularniejszych dynastii na świecie pochodzi od nazwy zamku leżącego dziś w Szwajcarii w kantonie Aargau. Według najbardziej przekonującej hipotezy pochodzi od pobliskiego brodu na rzece Aar, nad którą ów zamek się wnosił. Wybudował go, wraz z opactwem benedyktyńskim Muri, niejaki hrabia Radbot von Klettgau na początku XI wieku. Jego dziadek, hrabia Guntram Bogaty był – według ksiąg klasztornych opactwa Muri – protoplastą rodu Habsburgów.



„Niech inni prowadzą wojny...”

– ...ty zaś, szczęśliwa Austrio, żeń się!” – brzmiało motto Habsburgów wypowiedane po łacinie. I tak postępowali. Zamiast prowadzić kosztowne i narażające na straty w ludziach wojny, zdobywali nowe terytoria przy

pomocy umiejętnie kojarzonych małżeństw. Po śmierci Karola Śmiałego, księcia Burgundii w bitwie pod Nancy w styczniu 1477 r., Maksymilian Habsburg ożenił się z jego jedyną córką, Marią, zagarniając dla dynastii bogate dziedzictwo Burgundii, łącznie z Niderlandami. Podobnie udało się Habsburgom zdobyć rozległe królestwo Hiszpanii zjednoczonej po rekonkwiescencji wraz rozległymi koloniami zamorskimi w Azji i obu Amerykach oraz królestwa Czech i Węgier.



Habsburska warga

Święty Cesarz Narodu Niemieckiego Karol V, władca „imperium, w którym nigdy nie zachodziło słońce”, był człowiekiem bardzo schorowanym. Nie mógł normalnie zagryźć zębów, przez co mówił niewyraźnie i połykał tylko rozdrobnione wcześniej potrawy. A apetyt mu dopisywał. Potrafił pochłonąć na obiad baraninę, zająca, kurczaki, a na koniec wypijał pięć litrów reńskiego wina. Obżarstwo i związane z nim ataki podagry doprowadziły Karola do zapaści. Pod koniec życia nie miał już siły wykonywać obowiązków i jako jedyny w historii cesarz niemiecki abdykował, i to w wieku lat 56. Przeniósł się do hiszpańskiego klasztoru San Yuste, gdzie po zaledwie dwóch latach dokonał zgonu. Emerytowanemu cesarzowi wybudowano specjalne podjazdy, żeby mógł się dostać do każdego wnętrza. Poza murami klasztoru noszono go w lektyce. Klasztor wówczas znacznie powiększono, żeby pomieścić w jego murach 60 osób z towarzyszącej emerytowi świty. Skąd się wzięła u niego ta wada fizyczna - nadmiernie wysunięta dolna szczęka, czyli prognatyzm? Skąd się wzięła związana z nią „warga habsburska”? Naukowcy niemieccy przekonują, że odziedziczył ją po pra-prababce, Cymbarce mazowieckiej, siostrzenicy króla Władysława Jagiełły. Prof. Hans Neumann twierdzi pojednawczo, że Cymbarka (zm. 1429) mogła najwyżej utrwalić tę cechę u Habsburgów, bowiem już u króla

niemieckiego Rudolfa I Habsburga (zm. 1291) zauważono podobny zgrzyz. A zatem? Naukowcy utrzymują, że to była cecha powstała, czy też utrwalona wskutek częstych małżeństw politycznych, polegających na kojarzeniu osób zbyt blisko ze sobą spokrewnionych. Jednakże historia najnowsza zna przypadki rodów z wewnątrzrodzinnymi małżeństwami, u których problemów ze zdrowiem nie stwierdzono, jak np. bankierska rodzina Rotschildów.



Najdłużej panujący władca Europy

Jego Cesarska i Królewska Wysokość, król apostolski Jerozolimy, Cesarz Austrii, król Węgier, Czech, Lombardii, Wenecji, Dalmacji, Chorwacji, Słowenii, Galicji i Lodomerii, Ilirii, arcyksiążę austriacki, wielki książę Siedmiogrodu, Toskany i Krakowa, książę Lotaryngii, Salzburga, Styrii, Karyntii, Krainy, Bukowiny, Parmy, Modeny, Piacenzy, Friuli, Raguzy, Cieszyna, Zatora, Oświęcimia, Górnego i Dolnego Śląska, margrabia Moraw, uksiążęcony hrabia Tyrolu i Coburga etc. Sam siebie nazywał „pierwszym urzędnikiem państwowym” z rocznym nieopodatkowanym dochodem 648 216 koron i 51 halerzy (ta skrupulatnie wyliczona pensja Jego Cesarskiej Wysokości stanowiła wówczas ekwiwalent wartości blisko 200 kg złota lub 27 000 ówczesnych funtów szterlingów. Jego poddani jednak naśladowali często ową przydługą tytulaturę, szczególnie mieszkańcy Galicji, dawnych ziem polskich zaboru austriackiego. Ba, zabierali ją ze sobą nawet do grobu, bowiem nierzadko widuje się na płytach nagrobnych cmentarzy w rejonie dzisiejszego Podkarpacia tytuły inżynierów czy magistrów. Franciszek Józef już w wieku lat 6 przewidziany został na następcę tronu i poddany intensywnej nauce (do 50 godzin tygodniowo) pod nadzorem matki. Władał - poza niemieckim - francuskim, włoskim, czeskim, węgierskim i polskim. W wieku lat 13

mianowany został pułkownikiem dragonów. Jako 18-latek wziął udział w kampanii włoskiej pod dowództwem marszałka Radetzky'ego, gdzie nauczył się od wojskowych palenia tytoniu. W tym samym roku został cesarzem a jego 66-letnie panowanie (1848-1916) stało się symbolem epoki. W wieku lat 24 poślubił Elżbietę z Wittelsbachów, słynną cesarzową Sissi, która trafiła do pop kultury filmem ze zjawiskową aktorką niemiecką - wówczas na progu kariery - Romy Schneider w roli tytułowej. Po przegranej bitwie pod Solferino w 1859 roku zaczynają mu się przerzedzać włosy. Dopiero w wieku lat 77 przeżył poważniejsze schorzenie. Poza muszlą klozetową nie znosił żadnych nowinek technicznych: samochodu, windy, wiatraczków, telefonu, maszyny do pisania, wojskowych mundurów maskujących. Zmarł na zapalenie płuc, na dwa lata przed końcem I wojny światowej.



Habsburgowie z Żywca - lekcja patriotyzmu polskiego

Habsburgowie mieli również swoje dobra i w Polsce. W 1838 roku odkupili od Wielopolskich księstwo żywieckie. Miasto Żywiec wraz z okolicą miało pozostać w ich rękach aż do II wojny światowej. Arcyksiążę Karol Stefan Habsburg, wnuk cesarza Leopolda II przyjął wraz z rodziną polskie obywatelstwo. Był tak spolonizowany, iż polscy monarchiści uznali jego syna za kandydata do tronu w Warszawie. Chętnie używał języka polskiego, zapisał poważne dobra krakowskiej Akademii Umiejętności, poprzedniczki reaktywowanej po 1989 r. Polskiej Akademii Umiejętności (ponad 10 tysięcy hektarów ziemi). Z trzynastorga dzieci dwie jego córki wyszły za polskich arystokratów (Hieronima Radziwiłła i Olgierda Czartoryskiego), zaś trzecia, Eleonora, wywołała skandal obyczajowy, poślubiając austriackiego oficera Alfonsa von Klossa. Jeden z jego synów, Karol Olbracht, w 1918 roku zgłosił się na ochotnika do wojska polskiego i walczył w wojnie z bolszewikami w 1920 roku. W czasie kampanii wrześniowej nie został przyjęty do armii polskiej ze względu na wiek i

stan zdrowia. Odmówił uznania go przez okupantów niemieckich za reichsdeutscha, oświadczając, że „Habsburg nigdy nie był Niemcem.” Zapłacił za to więzieniem i zrujnowanym zdrowiem. Jego córka, Maria Krystyna zmarła w październiku 2012 roku w mieszkaniu wydzielonym przez władze Żywca w Nowym Zamku, dokąd się przeniosła w latach 90-ych po powrocie z 40-letniej emigracji Szwecji. Na niej linia Habsburgów żywieckich wygasła.

Habsburgowie dzisiaj

Linia hiszpańska Habsburgów wygasła po bezpotomnej śmierci Karola II (1700 r.), w rezultacie czego tron hiszpański przejęli po tzw. wojnie o sukcesję hiszpańską (1710-1714) Burbonowie, dynastia francuska. Natomiast I wojna światowa (1914-1918) doprowadziła do rozczłonkowania imperium Habsburgów austriackich. Utracili swe posiadłości na rzecz niepodległych państw słowiańskich (m.in. Polski), Rumunii, Włoch i Węgier. 11 listopada 1918 r. Karol Habsburg, ostatni cesarz Austrii (1916-1918) wydał oświadczenie, w którym uznał prawa „niemieckiej” Austrii do określenia przyszłej formy państwa oraz zrzekł się udziału w sprawach państwa, co nie oznaczało jednak formalnej abdykacji w imieniu swoim i jego dziedziców. W rezultacie zgromadzenie narodowe Republiki Austriackiej wydało 13 kwietnia 1919 r. ustawę, w której pozbawiało wszystkich Habsburgów prawa wjazdu do Austrii, o ile nie zrzekną się swoich pretensji do tronu austriackiego i nie przyjmą statusu osób prywatnych w państwie. Jednocześnie Habsburgowie zostali pozbawieni praw własności na terytorium Austrii, co potwierdził w 1938 r. Adolf Hitler po Anschlussie Republiki Austriackiej do III Rzeszy, oraz Sojusznicza Rada Kontroli (ZSRR, USA, Wielka Brytania i Francja) w 1945 r. w czasie podziału Austrii na 4 strefy okupacyjne.

Po śmierci cesarza Karola (1922 r.) na dobrowolnym wygnaniu na portugalskiej Maderze i wdowy po nim, cesarzowej Zyty (1989 r.) głową rodu jest obecnie ich najstarszy syn Otto (ur. 1912 r.), który po wieloletniej tułaczce po całym świecie, w 1961 r. zrzekł się roszczeń rodu Habsburgów austriackich do tronów europejskich, dzięki czemu mógł wjechać do Austrii i wziąć czynny udział w życiu politycznym. Obecnie Otto von Habsburg mieszka z rodziną w Bawarii, którą reprezentował w parlamencie europejskim w latach 1979-1999. Najstarszy syn Ottona, Karl (ur. 1961) mieszka w Austrii, czyni starania, żeby zająć stanowisko kanclerza Republiki Austriackiej, mimo że ustawa z 1919 r. wyraźnie mu tego zakazuje. Występował nawet w popularnym game show w austriackiej telewizji. 3 października 2004 r. papież Jan Paweł II beatyfikował Karola I Habsburga, ostatniego cesarza Austrii.

Notka bibliograficzna:

Czuma Mieczysław, Mazan Leszek: Austriackie gadanie czyli Encyklopedia galicyjska, Kraków 1998

Koper Sławomir: Dwudziestolecie międzywojenne, tom 1. Arystokracja, Warszawa Bellona 2013

Mikulski Krzysztof, Wijaczka Jacek: Historia powszechna wiek XVI-XVIII, PWN Warszawa 2012

<http://www.antiquesatoz.com/habsburg/habsburg-family.htm>

<http://www.britannica.com> - House of Habsburg (European Dynasty)

<http://www.historycy.org> - *passim*

<http://www.wikipedia.eng> - *passim*

<http://www.wikipedia.pl> - *passim*

Zainteresowanych odsyłam do stron niemieckojęzycznych z fotografiami potomków Habsburgów austriackich:

<http://www.twschwarzer.de/ferdinand.htm>

<http://www.twschwarzer.de/georg.htm>

Zainteresowanych kulisami beatyfikacji Karola I odsyłam do strony polskojęzycznej:

http://www.centrumjp2.pl/wikijp2/index.php?title=Karol_I_Habsburg